

Paul Le Blanc: Lenin för vår tid

[Recension av *Lenin for Today*, av John Molyneux, *Bookmarks*, 2017. Här översatt från [Links International Journal of Socialist Renewal](#), 27 mars 2018. Översättning från engelska, Göran Källqvist.]

Det första kapitlet i John Molyneuxs senaste bok, *Lenin for Today*, är en av de bästa diskussioner som går att hitta om Lenins aktualitet. Det är också bokens bästa del. Långt från att vara en strukturell enhet, bjuder *Lenin for Today* på sju olika artiklar, som var och en är mer eller mindre fristående. Några gör analyser och förklarar Lenins egna teorier och perspektiv, och visar på deras fortsatta tillämplighet. Andra presenterar – alltmer vartefter boken fortsätter – diskussioner om aktuella frågor och händelser utifrån författarens och hans organisations (brittiska Socialist Workers Party och dess systerorganisation med samma namn på Irland, där författaren bor för närvarande) uppfattningar.

Frånsett det första kapitlet bjuder Molyneux på ett andra kapitel som koncentrerar sig på Lenins *Imperialismen, kapitalismens högsta stadium*, ett tredje som koncentrerar sig på *Stat och revolution*, ett fjärde som diskuterar behovet av ett parti, ett femte med titeln ”Lenin och kampen mot förtrycket” (utöver bara kampen mellan arbetare och kapitalister), ett sjätte som hävdar att leninism inte leder till stalinism, och ett sammanfattande kapitel med rubriken ”Leninismen idag”.

Lenins aktualitet

Den korta inledningen till *Lenin for Today* har den för mig helt rimliga rubriken ”Vi behöver en revolution”. Och Molyneux argumenterar kortfattat och övertygande. Inledningen leder helt naturligt till det första kapitlet. Han börjar med följande påstående på tre meningar:

Lenin är relevant för 2000-talet eftersom den ryska revolutionen är relevant. Den ryska revolutionen är relevant eftersom 2000-talets revolution kommer att vara en arbetarrevolution och den ryska revolutionen var en arbetarrevolution. Detta är stora påståenden som måste rättfärdigas. (sid 28)

Han fortsätter och talar för sin sak på ett mycket bra sätt. ”Arbetarklassen här är den grupp av människor som uteslutande eller nästan uteslutande lever på att sälja sin arbetskraft”, berättar han. ”Den inbegriper därför både arbetare och tjänstemän, lärare och sköterskor såväl som fabriksarbetare och brandmän, administrativ personal jämte kontorsstädare, butiksanställda och busschaufförer.” Socialism betyder att folket bestämmer över ekonomin, och det måste betyda att de som ska härska är personer som dessa, som utgör den stora majoriteten (70% eller mer) av invånarna i de utvecklade kapitalistiska länderna, och mer än 50% av arbetskraften i världen, och deras antal och procentandel fortsätter att växa varje år.

Alltsedan Karl Marx och Friedrich Engels för nästan 200 år sedan uppmanade ”arbetare i alla länder, förena er”, har denna dynamiskt växande och alltmer mångsidiga sociala enhet mer och mer omfattat mänsklighetens majoritet. ”Om vi tar behovet av en internationell revolution på allvar, och den kris som mänskligheten står inför gör att vi måste ta den på allvar”, skriver Molyneux, ”då måste vi tala om en samhällskraft som kan besegra det globala kapitalets enorma ekonomiska och politiska makt”, och han drar slutsatsen: ”Det finns bara en kraft som är tillnärmelsevis förmögen att göra detta: den 1,5 miljarder stora internationella arbetarklassen ...” (sid 28)

Molyneux fortsätter med att konstatera: ”Det som skiljer den ryska revolutionen 1917 från alla andra framgångsrika revolutioner ... och många misslyckade revolutionsförsök ... är att arbetarklassen under den och genom den faktiskt kom till makten i samhället, åtminstone under några år”. (sid 33) Han sammanfattar sedan vad ett stort antal seriösa vittnen och senare samhällshistoriker på ett avgörande sätt har visat – att ”det viktigaste draget på våren, sommaren och hösten 1917 och även revolutionens drivkraft, var en snabb och dramatisk radikalisering av både den ryska arbetarklassen och soldaterna och matroserna [som utgjordes av bönder och arbetare i uniform]”. (sid 37) Han citerar Julius Martov, Lenins mensjevnikiska motståndare i den ryska arbetarrörelsen: ”det vi har framför oss [oktober 1917] är trots allt proletarietets framgångsrika uppror – nästan hela proletarietet stöder Lenin och förväntar sig att upproret ska befria det socialt.” (sid 44)

Som Martovs kommentar visar var Lenin en central del under genomförandet av arbetarrevolutionen. Hur genomförde Lenin det? Molyneux går vidare och presenterar och krossar det han kallar ”den machiavelliska tolkningen” – som förs fram av ett oräkneligt antal ledande akademiker och massmedia – att ”Lenins förhållande till arbetarmassorna var elitistiskt och manipulativt”, och att ”han mer eller mindre från början var en blivande diktator”. (sid 44) Han finkammar årtionden av Lenins egna skrifter, utforskar det psykologiskt osannolika att någon som motiveras av maktgirighet skulle ansluta sig till en förföljd rörelse och kämpa å de förtrycktas vägnar mot de existerande

maktstrukturerna (istället för att ställa sig in hos dessa existerande maktstrukturer), och hänvisar till seriös forskning (såsom Lars Lihs) om Lenin och de ryska marxisterna, och drar från det slutsatsen att ”av alla socialistiska skribenter i Ryssland vid den tiden var Lenin den som var mest konsekvent entusiastisk och optimistisk om arbetarklassens möjliga politisering” (sid 52) och att hans linje – organisatoriskt, strategiskt och vad gällde det samhället han kämpade för – var genomsyrad av en djupt demokratisk grundsyn.

Forskare som vidhåller ”den machiavelliska tolkningen” av Lenin utan att bemöta den sorts argument som Molyneux utvecklar är inte seriösa. Och aktivister som vägrar ta sig an den utmaning han ställer upp säljer sig själva billigt.

Tolkningsskillnader

Men forskare och aktivister som i grunden är överens om så mycket (såsom är fallet med Molyneux och mig själv) ska inte undvika att debattera med varandra när det finns faktiska skillnader. Det enda sättet att befrämja politisk klarhet och gemensam förståelse är med sådana konfrontationer. I denna anda vill jag framföra flera skiljaktiga tolkningar (en del kan vara käbbel, andra mer än det).

Ett käbbel handlar om att Molyneuxs bara analyserar vissa av Lenins texter – *Vad bör göras?; Imperialismen; Stat och revolution* – vilket leder till att andra viktiga texter får mindre uppmärksamhet: *Ett steg framåt, två steg tillbaka; Socialdemokratins två taktiska linjer i den demokratiska revolutionen; ”Vänsterismen” – kommunismens barnsjukdom*. Om storleken på boken skulle bli hanterbar, kanske detta urval är oundvikligt – men man undrar om han inte hade tvingats till något andra och mer nyanserade tolkningar om han hade tagit itu med mer av vad Lenin har att säga.

Ett annat käbbel handlar om en benägenhet, som knappas är unik för Molyneux, att belysa Lenin men samtidigt sålla bort en del av de andra röster och tankeströmningar som hjälpte till att forma det sammanhang som Lenin utvecklades i. I många skrifter finns en otillräcklig förståelse av bolsjevismen som ett komplicerat och demokratiskt kollektiv, som bidrog till, förbättrade och ibland rättade till vad Lenin själv lutade åt att tänka och säga. Även här rättfärdigar behovet att undvika en överdrivet komplicerad och ohanterlig bok – och det giltiga i att koncentrera sig på bidragen från en enda teoretiker och aktivist som Lenin – den väg som Molyneux har följt.

På det hela taget har författaren gjort ett bra jobb med att presentera ett komplicerat material på ett tydligt men också kritiskt sinnat sätt. Samtidigt kan man ha en annan uppfattning om vissa detaljer – i en del fall ifrågasätta hur han försvarar Lenin, och i andra ifrågasätta hur han kritiserar honom.

Det finns ett litet faktamisstag när Molyneux för fram den tidigare vanliga tolkningen av splittringen mellan bolsjeviker och mensjeviker i det Ryska socialdemokratiska arbetarpartiet (RSDAP) 1903: ”Diskussionen gällde olika definitioner av medlemskap i partiet. Lenin och bolsjevikerna var för en ’hård’ gräns baserad på deltagande i en partiorganisation. Martov och mensjevikererna hade en ’mjukare’ och lösligare definition – och en dispyt om redaktionens sammansättning...” (sid 163) I själva verket förlorade Lenin omröstningen om en ”hård” definition av partimedlemskap vid denna partikongress, men långt från att vilja ha en splittring var han beredd att acceptera nederlaget och antog att han skulle kunna vinna kampen vid ett senare tillfälle. Inom några år antog dessutom

mensjeviker själva denna ”hårda” definition. Den första splittringen, som förvånade Lenin och många andra, handlade i själva verket om att de som senare blev mensjeviker vägrade acceptera ett demokratiskt beslut att minska *Iskras* redaktion från 6 till 3 personer (vilket betraktades som en förolämpning mot de respekterade gamla veteraner som avlägsnades, Pavel Axelrod och Vera Zasulitj).

Det som inom kort visade sig vara en avsevärt mer avgörande tvistefråga, och som ett år efter 1903 kom att skilja bolsjeviker från mensjeviker, handlade om olika syn på de allianser och den strategiska inriktning som var nödvändiga för att genomföra den demokratiska revolution som skulle störta det ryska tsaristiska enväldet. Eftersom det skulle vara en ”borgerligt demokratisk revolution”, som skulle leda till en djupgående utveckling av en kapitalistisk ekonomi som slutligen skulle bli grunden för socialismen, så menade mensjeviker att det behövdes en allians mellan arbetare och kapitalister, där den socialistiska arbetarrörelsen skulle göra nödvändiga kompromisser för att säkerställa möjligheten av denna allians. Lenins bolsjeviker avvisade detta klassarbete och ville ha en stridbar allians mellan arbetare och bönder för att leda den demokratiska revolutionen, utan kompromisser med de prokapitalistiska liberalerna. Detta mer stridbara synsätt var i samklang med uppfattningarna hos en del socialister som hade varit oeniga med Lenin vid den första organisatoriska splittringen (Leo Trotskij, Rosa Luxemburg och – trots Molyneuxs alltför förenklade hänvisning till ”kautskyismens reformistiska karaktär” på sidan 164 – Karl Kautsky före 1914).

Frågan om Kautskys revolutionära marxism fram till 1910 eller 1914, och om hans inflytande på Lenins tänkande, har ifrågasatts av en del forskare, men har enligt min åsikt belagts väl och övertygande av Lih, och Molyneux uttrycker själv avsevärd respekt för dennes utomordentliga studie *Lenin Rediscovered* [Lenin återupptäckt]. En yngre akademiker, Eric Blanc, har också gjort banbrytande arbeten om den tidigare ryska arbetarrörelsen – speciellt i det ryska tsardömet så kallade ”gränstrakter”.^{*} Blancs och andras arbete är en tänkvärd invändning mot Lenins och andras (inklusive de som blev framstående mensjeviker) uppfattningar i det tidiga RSDAP. Som en inledning till sin kritik av ”identitetspolitiken” prisar Molyneux Lenins vidhållande i *Vad bör göras?* och på andra ställen av att det judiska Arbetarförbundet (Bund) inte skulle tillåtas ha en enskild existens – som han framställer det ”ska det vara en enda enad organisation, inte särskilda organisationer för kvinnor eller judar (eller svarta etc.)”. (sid 199) Men man måste ta hänsyn till Blancs forskning om Bunds (och andra enskilt organiserade förtryckta nationaliteter i det ryska tsardömet) logik, faktiska politik och bidrag, innan Molyneuxs bestämda påståenden kan accepteras oförbehållsamt.

Ur en annan synvinkel – som kritiserar sidor av Lenins tänkande – ifrågasätter Molyneux uppfattningen om en ”arbetararistokrati” (ett privilegierat arbetarskikt) som har ”mutats” att nöja sig med en begränsad reformism med hjälp av superprofiter som kapitalisterna har gjort tack vare imperialismens lukrativa ekonomiska utbredning. Molyneux betonar helt riktigt att det inte är befolkningens mest förtryckta, kuvade, utfattiga skikt som är mest radikala eller revolutionära eller klassmedvetna. I själva verket kan ett förkrossande förtryck ofta göra det svårt för de utsatta att tänka klart om sin objektiva situation, istället för att bara, i vissa fall nästan blint, försöka överleva. Som Molyneux betonar ”var det under den ryska revolutionen och under den revolutionära våg som

^{*} Se Eric Blanc, “Anti-imperial Marxism: borderland socialists and the evolution of Bolshevism on national liberation”, *International Socialist Review* nr 100, våren 2016, s 111-40.

svepte över Europa 1919-1920 och vid många andra tillfällen, just de bättre betalda, yrkesutbildade arbetarna, som ingenjörer och metallarbetare (i Putilovverken, Fiatfabrikerna i Turin, och skeppsvarven vid Clyde), som var mest framträdande och stridbara, inte bara vad gällde ekonomisk kamp utan också politiskt medvetande”. (sid 86) Ett problem med detta är att Lenin själv var fullt medveten om den punkt som Molyneux använder för att vederlägga honom.

Det finns ingen tvekan om att en del av de profiter som – till exempel – den amerikanska imperialismen skapade i början av 1900-talet underlättade en tendens att köpa upp ett privilegierat skikt yrkesutbildade arbetare inom den amerikanska fackliga rörelsen AFL till Samuel Gompers ideologi om ”ren och skär fackföreningspolitik”. Trots sin milt socialistiska glans representerade Gompers själsfrände Karl Leigen, som ledde det jättelika tyska centrala fackförbundet, ett liknande skikt av imperialistiskt hågade arbetarreformister. Det fanns andra exempel på Lenins tid, och även både före och efter. Men Lenin trodde knappast på den åsikt som alltför ofta tillskrivs honom, att mer välbärgade arbetare oundvikligen köps upp av imperialismen och att bara de fattigaste av de fattiga kan bli verkligt revolutionära. Istället hävdade han envist att mer välbärgade arbetare kan och ska bli en viktig del av den revolutionära förtruppen – förutsatt att det revolutionära arbetarpartiet genomför sin uppgift att främja klassmedvetandet (och inte falla undan för den ekonomistiska reformismen) inom deras led. Kort sagt överdrivs en giltig punkt på ett sätt som döljer Lenins verkliga ståndpunkt.

En annan överdrift handlar om Molyneux’ påstående att Lenin var ”noga med att den socialistiska propagandan inte skulle såra folks religiösa känslor”. (sid 195) Även om Lenin, som Molyneux visar, var mot alla sorts religiösa förföljelser, och även om han ville arbeta med arbetare, bönder och andra som hade religiösa uppfattningar, och hävdade att religiösa personer skulle kunna gå med i det revolutionära partiet, så argumenterade han också för att ett sådant parti skulle ha ett synsätt som säkert skulle ha sårat en del personers religiösa känslor. Ett marxistiskt parti, hävdade Lenin envist, måste arbeta för att sprida en förståelse som utgår från vetenskapen och upplysningen, att religiösa uppfattningar är vidskepelse som söver sinnet hos de personer som hyser dem, och att det behövs marxistisk skolning för att underlätta ett direkt avvisande av religionen, som han trodde skulle dö ut av sig själv i och med socialismens och vetenskapens seger efter revolutionen. Om Molyneux’ eller Lenins ingivelse är mest förnuftig är en fråga som dagens och morgondagens socialister kan diskutera.

En annan fråga – och den är ganska viktig – bör ställas här. På det hela taget gör Molyneux ett beundransvärt arbete när han ställer sig frågan varför arbetarklassens makt som upprättades 1917 bara varade ”några få år”, och i själva verket ganska snart gav upphov till en av de värsta diktaturerna i mänsklighetens historia – det mordiska byråkratiska envælde som förknippas med en av Lenins kamrater, Josef Stalin. Stalin vidhöll alltid att hans perspektiv var desamma som Lenins, och Kalla krigets antikommunister höll glatt med. I kapitlet ”Leder leninismen till stalinism?” för Molyneux fram en avsevärd mängd historiskt material och gör en åskådlig analys för att förklara vad som hände och varför och hur. Han hävdar då att det Stalin representerade från mitten av 1920-talet och fram till sin död 1953 allt mer och fullständigt stod i motsättning till allt Lenin hade stått för och kämpat för att uppnå.

Men i hans analys av varför och hur stalinismen segrade över 1917 års revolution ligger betoningen definitivt på objektiva faktorer: effekterna från Första världskriget och inbördeskriget, imperialist-ländernas och de inhemska kontrarevolutionärernas skoningslösa angrepp, den ekonomiska blockaden, det tsaristiska Ryssland underutveckling, revolutionens isolering i en fientlig kapitalistisk värld när den förväntade utbredningen av den socialistiska revolutionen uteblev.

Men gjorde Lenin och hans kamrater absolut ingenting som också bidrog till den tragiska utgången? Molyneux verkar vara beredd att överväga att Lenin och hans kamrater verkligen gjorde misstag under perioden efter 1917, men han verkar också benägen att undvika att överväga i vilken mån dessa misstag kan ha bidragit till stalinismens uppkomst. Han betyder, att ”det som verkligen betyder något är inte att *göra en exakt bedömning* av Lenin och bolsjevikernas grad av ansvar för den senare stalinismen”, utan istället att bygga ett leninistiskt revolutionärt parti som ”lyckas leda en framgångsrik revolution”. (sid 245, kursivering tillagd)

Men den märkliga fixeringen på exakthet rättfärdigar knappast någon nervositet bland de av oss som är ense om att det behövs en nutida motsvarighet till bolsjevismen för att främja den socialistiska saken. Vi kan tillåta oss att titta kritiskt på våra revolutionära föregångare. Det är inte mindre viktigt att lära av möjliga misstag än av att lära av det som gjordes rätt. Jag tänker mig att det är något som Molyneux när allt kommer omkring inte är oense med.

Debattera nuet, skapa framtiden

Mer än tvistefrågor om historiska fakta och tolkningar, finns det aktuella politiska skillnader som är värda att ta upp. Det ska förstås inom ramen för ett betydande politiskt och teoretiskt släktskap. Molyneux presenterar till exempel en vackert uttryckt kritisk analys av hur kapitalismen (oaktat att politiska liberaler är mot det) systematiskt och av nödvändighet gör demokratin till en fullständig bluff. Och som vi redan har konstaterat håller hans argument för behovet av en revolution och ett revolutionärt parti hög kvalitet.

Frågornas fråga är hur ett sådant parti ska förverkligas. Molyneux föreslår ett svar när han skriver, ”för att i en sådan [revolutionär] situation kunna växa till ett verkligt massparti, måste *den* revolutionära organisationen redan i början av revolutionen ha nått en viss kritisk massa, den måste för massorna framstå som en trovärdig kraft och den måste ha en röst i den nationella politiska debatten”. (sid 254, min kursivering) Det antyder att det revolutionära partiet redan existerar som ett frö, och att dess kärna är *en speciell revolutionär organisation* med ett korrekt politiskt program och ledning, och en kritisk massa – och i slutändan en majoritet av arbetarklassen – samlad kring sig.

I det specifika sammanhanget 1920 – ett år efter grundandet av Kommunistiska internationalen, med en arbetarklass i Europa som hade mer än tre decenniers erfarenheter i socialistiskt inriktade massarbetarpartier, reformkamp och fackföreningar bakom sig – var detta synsätt uppenbarligen rimligt. Men vårt sammanhang är ett annat – vår arbetarklass en helt annan än den på Lenins tid, och det är också dess erfarenheter och medvetande. Att glömma det är att riskera ett resultat som Lenin själv varnade för i ”*Vänsterismen*” – *kommunismens barnsjukdom*, när ”försöken att skapa disciplin ovillkorligen [förvandlas] till ett bländverk, en fras, ett clowneri”. Ett revolutionärt parti, hävdade han envist, kan ”endast [frambringas] genom långvarigt arbete och dyrköpta erfarenheter”.

väglett av en teori som ”slutgiltigt utformas först i intimt samband med den verkliga massrörelsens, den verkligt revolutionära rörelsens praktiska verksamhet.”*

I vårt specifika sammanhang, som är så olikt det Lenin skrev om, måste vi förstå och tillämpa denna varning och detta råd på ett ännu mer djupgående sätt. Att förutsätta eller låtsas något annat kan leda till katastrofala misstag som hindrar skapandet av ett verkligt revolutionärt parti. I länder som Storbritannien och USA är förvisso ingen enskild organisation kärnan till det framtida partiet – verkligheten är för närvarande alltför föränderlig och motsägelsefull för det.

Andra stelbenta teoretiska åsikter dyker upp. Molyneux mässar till exempel mot ”separatismens fanor ... en eller annan sorts identitetspolitik, och på senare tid privilegieteorier och intersektionalitet”. (sid 191) Denna föraktfulla och förenklade hopblandning kan stå i vägen för att förstå och på ett fruktbart sätt komma i kontakt med det radikaliserade medvetandet hos olika förtryckta delar av arbetarklassens majoritet. En del aktivister är för närvarande mest medvetna och engagerade kring icke klassbundna sidor av sitt speciella förtryck (som har att göra med ras eller etnicitet, kön, sexuell läggning, etc.).

Molyneux medger själv (och citerar Lenins uppmaning till revolutionärer att vara ”folktribuner” och gå mot *all* sorts förtryck) att det finns en grundläggande giltighet i all kamp mot förtryck av *någon* del av den mänskliga identiteten. Som Leo Trotskij och C L R James betonade är det ibland nödvändigt för en förtryckt grupp (såsom afroamerikaner) att organisera sig åtskilt för att föra sin frigörelsekamp. Och som teoretiker om ”intersektionalitet” på ett insiktsfullt sätt har visat, kan en förståelse för hur ras-, köns- och andra sorters förtryck hänger ihop med varandra, *och i synnerhet med klassförtryck*, på ett djupgående sätt bidra till en revolutionär förståelse av sitt eget liv och behovet att kämpa för en socialistisk frigörelse.

Inte heller har dagens arbetarklass ett tillräckligt utvecklat medvetande, och vår klass’ erfarenheter är inte tillräckligt utvecklade, för att en del av Molyneux’ andra restriktioner ska vara aktuella. Hans stridsrop mot ”en allians mellan reformister och revolutionärer” (sid 181) verkar förutsätta en annan verklighet än den vi lever under. Det kan i själva verket vara just *genom* allianser mellan teoretiskt och politiskt olika krafter i faktisk kamp som många nuvarande reformister såväl som möjliga revolutionärer (i olika idag existerande organisationer) kommer att kunna utveckla det verkligt revolutionära medvetande som Molyneux framhäver i sin bistra varning.

Det måste i rättvisans namn medges att Molyneux talar mot dogmatiska och sekteristiska tendenser. Det framgår av de råd han generöst nog ger till amerikanska socialister nära slutet av sin bok – ett råd att International Socialist Organization och Socialist Alternative (som han betraktar som ”seriösa leninistiska grupper”) ska hitta vägar att gå ihop med den på senare tid växande organisationen Democratic Socialists of America ”för att lansera ett trovärdigt nationellt alternativ till Demokraterna”. (sid 259, not 458 på sid 283) Läsare med erfarenheter antingen i eller med dessa specifika organisationer får överväga i vilken mån detta råd är praktiskt eller problematiskt.

Icke desto mindre återspeglar tillväxten av alla de grupper som Molyneux nämner ett växande socialistiskt medvetande i USA. En sådan radikalisering pågår med stora variationer även i andra

* Lenin, ”*Vänsterismen*” – *kommunismens barnsjukdom*, på marxistarkiv.se, s 3.

länder. I detta sammanhang kan försök att fundera över ”Lenins betydelse idag” bidra till fruktbara diskussioner och debatter bland aktivister. I så måtto som det leder till större klarhet, kan aktivister på ett effektivare sätt utmana den globala kapitalismens förtryck och destruktivitet, under sökandet efter en framtid av frihet och jämlikhet.